

pter finem, hoc habet intelligi, seclusis imperfectionibus, que in effectu cause finalis reperiuntur: inter quas, ut diximus, est dependetia operationis a fine. Hac autem imperfectione seclusa potest dici quod divina bonitas est finis actionis divine, seu potius ratio finalis illius, sicut immutabilitas dicitur ratio a priori, & causa virtualis eternitatis: nam sicut si eternitas posset habere veram causam efficientem, nullam aliam haberet, quam immutabilitatem; ita si operatio Dei ad extra posset habere veram causam finalem, nullam aliam haberet, quam divinam bonitatem. Unde in forma ad argumentum respondendo, concessa Majori, negando Minorem. Ad cuius probationem, distinguo Antecedens: Est exercere operationem propter finem: ita ut ly propter semper dicat veram & rigorosam causalitatem, nego Antecedens: ita ut dicat veram causalitatem, vel rationem a priori, seu causalitatem tantum virtualem, concedo Antecedens, & nego Consequentiam. Ut enim Deus absolute dicatur agere propter finem: sufficit quod effectus ab illo producti, sint propter eius bonitatem, tamquam propter veram causam finalem ipsorum, & eius actiones ab eadem infinita bonitate, ut a ratione a priori, causaque virtuali procedant.

91 Dico ultimo, Deum in actibus necessariis, essentialibus, aut notionalibus, non agere propter finem, tanquam propter veram causam finalem, vel etiam tanquam propter rationem a priori.

Probatur: Ut aliquod agens dicatur agere propter finem, tanquam propter veram causam, aut tanquam propter rationem a priori, non debet esse ab intrinseco & ex propria natura ad talem actionem determinatum; sed ad illam ex cognitione & amore finis determinari; nam causalitas finis consistit in hoc, quod determinet agens ad operandum: Sed Deus ab intrinseco & ex propria natura est determinatus ad actus essentialia & notionalia; est enim naturaliter determinatus ad se cognoscendum & diligendum; & Pater ex perfectione & fecunditate nature divine est determinatus ad generandum Filium, & idem est de Patre & Filio respectu Spiritus sancti: Ergo Deus in actibus necessariis, essentialibus, aut notionalibus, non potest dici agere propter finem, tanquam propter veram causam finalem, vel etiam tanquam propter rationem a priori.

92 Dices: Perfectissimus modus operandi nature intellectualis, consistit in hoc quod est operari dirigendo operationes in suos terminos & fines, quod est operari propter finem; & in hoc excedit naturam ratione carentem, ut vidimus articulo precedenti: Ergo non est denegandum Deo, quantum ad actus essentialia, & quantum ad processiones Divinarum Personarum.

93 Respondendo, quod quamvis ille modus operandi importet perfectionem respectu nature intellectualis creata, non sequitur quod etiam importet perfectionem respectu increata, & quantum ad actus necessarios, essentialia, aut notionalia: maior enim perfectio est, quod determinatio ad illos actus proveniat ex intrinseca determinatione & perfectione nature divine, quam quod ad eam sit necessarium presupponi directionem aliquam in finem. Imo neque in natura creata ille modus operandi importat perfectionem, universaliter quoad omnes actiones, sed solum quoad eas quibus tendit in finem: unde supra diximus, quod actus consequens possessionem finis, ut fructio & delectatio de fine adepto, non sunt propter finem, sed corollarium & complementum.

Articulo 3. querit D. Thomas, utrum actiones humane specificentur a fine: de quo dicemus infra q. 28.

ARTICULUS V.

Utrum finis intermedius vere & proprie habeat rationem finis?

Artem negatiam tenet Vasquez hic disp. 4. cap. 2. affirmativam vero ceteri Theologi tam domestici, quam extranei.

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico igitur, fines intermedios vere & proprie rationem finis habere.

94 Probatur primo ex Scriptura: Apostolus enim 1. ad Timoth. 1. ait: *Finis precepti est caritas*: At constat quod caritas non est finis ultimus, sed intermedius, sive ad Deum comparatur, sive ad beatitudinem: Ergo ex Scriptura finis intermedius est vere & proprie finis.

95 Confirmatur: Salus hominum est finis incarnationis Verbi Divini, ut patet ex illis verbis Symboli Nicani: *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de caelis, & incarnatus est*: At salus nostra est finis intermedius, ordinatur enim ad Dei gloriam, & manifesta-

tionem perfectionis ipsius: Ergo finis intermedius vere & proprie rationem finis habet.

Probatur secundo ex D. Thoma infra q. 12. art. 2. ubi expresse docet quod intentio non solum est circa finem ultimum, sed etiam circa finem intermedium: At intentio versatur circa finem formaliter sub ratione finis: Ergo ex D. Thoma, non solum finis ultimus, sed etiam intermedius, vere & proprie habet rationem finis. Unde ibidem art. 1. ad 2. ait: *Duplex est finis, scilicet ultimus & proximus*. Et 2. Physic. lect. 5. *Omnia (inquit) que sunt intermedia inter primum movens & ultimum finem, sunt quodammodo fines: sicut medicus ad sanitatem inducendam extenuat corpus, & sic sanitas est finis mactei; mactem autem operatur per purgationem, purgationem autem per potionem. Unde omnia huc sunt quodammodo fines: nam mactes est finis purgationis, & purgatio potionis*. Ubi particula illa, *quodammodo*, non significat huiusmodi fines intermedios vere & proprie rationem finis non habere, sed solum non ita perfecte competere illis rationem causae finalis, sicut finis simpliciter ultimo.

Tertio suaderi potest conclusio ratione qua utitur idem 97 S. Doctor hic art. 6. qua potest sic proponi. In causis efficientibus licet detur una prima causa efficiens, ex cuius virtute & subordinatione illa causae intermedia & proxima operantur, nihilominus causae secunda, & subordinata vere & proprie causant in genere causae efficientis: Ergo licet detur unus finis ultimus, ad ulterio- rem non ordinatus, ex cuius motione omnia aguntur, hoc non obstante concedi debent fines intermedii, qui quamvis ex motione finis ultimi agant, tamen veri finis, & causant in genere causae finalis. Consequenter probatur ex paritate rationis: non minus enim causa efficiens debet esse aliquid primum, quam causa finalis exigat esse aliquid ultimum; unde propterea definitur id a quo primo incipit motus, sicut causa finalis, id quod per se ultimo appetitur: Sed non minus repugnat illi quod est primum subordinatio ad aliquid prius, quam repugnet illi, quod est ultimum subordinatio ad aliquid ulterius: Ergo subordinatio aequae repugnat videtur causae efficienti, ac finali. Si igitur causa dependens ab alia priori, eique subordinata, habeat veram rationem causae efficientis, finis etiam veram rationem causae finalis obtinebit quamvis sit intermedia, & alteri subordinatus.

98 Confirmatur: Ita se habet finis in practicis, sicut primum in speculativis: Sed in speculativis ratio formalis principii non salvatur tantum in principii primis & universalissimis, sed etiam intermediis, ex quibus immediate conclusiones deducuntur: Ergo similiter ratio formalis finis salvatur non solum in fine ultimo simpliciter, sed etiam in finibus intermediis.

99 Explicatur hoc magis: Sicut enim principia intermedia duplicem dicuntur habitudinem, unam ad conclusiones quas continent, & que ex illis deducuntur, & sic habent rationem principii alteram ad prima principia a quibus derivantur, & sub hoc respectu non habent rationem principii, sed principii. Ita similiter fines intermedii duplicem respectum habent, unum ad finem ultimum, secundum quod ut media conducunt ad illum; & sic non habent rationem finis, sed medii, alterum ad ea anteriora media quae ordinantur ad ipsos, & respectu illorum habent veram rationem finis, in quantum talia media appeti possunt, & de facto aliquando appetuntur propter illos.

100 Respondet Vasquez, negando consequentiam, & paritatem: quia, inquit, causae secundae efficientes, & principia intermedia habent virtutem & veritatem intrinsecam, per quam possunt vere influere in effectus, vel in conclusiones; fines vero intermedii non gaudent bonitate intrinseca, qua possunt movere & terminare appetitum.

101 Sed contra: In causis efficientibus secundis quaedam sunt instrumentales, & quaedam principales, & principales quidem, per propriam virtutem agunt, instrumentales vero, virtute causae principalis, & tamen vere agunt: Ergo ad rationem causae efficientis, non semper requiritur quod agat virtute propria: Ergo pariter ratio causae finalis non semper exigit gaudere bonitate sibi propria, & ab alio ulteriori fine independente. Hac consequentia videtur legitima: quia maior requiritur rigor ad veram causalitatem efficientem, quam ad finalem; cum hac sit metaphorica respectu illius: unde si ad veram causalitatem efficientem sufficit virtus participata, multo magis sufficit ad causalitatem finalem bonitas participata.

§. II.

Solvuntur objectiones.

102 Obijcies primo: Finis definitur ab Aristotele: *id est cuius gratia cetera fiunt*: Sed hac definitio convenit solum finis ultimo, non vero finibus intermediis: cum omnia non fiant gratia ipsorum: Ergo ratio finis solum ultimo vere & proprie competit.

Respon-

103 Respondeo primo, particulam illam *cetera*, non poni ab Aristotele in definitione finis, nec haberi in textu Graeco, sed additam fuisse ab Argiropolo interprete, ut observavit Regidius a Presentatione, lib. 1. de fine in communi quaest. 3. art. unico, §. 2. unde finis ut sic definitur *id cuius gratia aliquid fit*, finis vero ultimus simpliciter, *quod non alterius gratia sed cuius gratia cetera*: iste quidem nulli alteri fini subordinatur, sed omnes alii ab eo dependent.

104 Respondeo secundo, data Majori, negando Minorem: nam esse id cuius gratia cetera fiunt, cuilibet fini convenit, iuxta naturam illius: quia si sit finis ultimus simpliciter, cuiusmodi est bonum ut sit, omnia fiunt propter ipsum, & ipse non est gratia alterius: si sit finis ultimus in aliqua tantum serie, cetera illius ordinis fiunt gratia ipsius; & sic omnia medicinalia gratia sanitatis: si autem sit finis intermedius, cetera quae ipsam antecedunt fiunt gratia ipsius, & ipse non fit gratia eorum quae antecedunt.

Obijcies secundo: Aristotel. 2. Metaph. text. 8. & D. Thomas hic art. 4. ex eo probant non dari processum in infinitum in finibus, quia si daretur, non posset assignari ultimus finis, unde inciperet operatio, & sic nunquam agens ageret propter finem: At si fines intermedii essent vere & proprie fines, hac ratio non valeret, qui etsi non posset assignari finis ultimus, adhuc agens posset agere propter aliquem finem intermedium. Ergo fines intermedii non sunt vere & proprie fines.

105 Respondeo negando sequelam Majoris. Ad cuius probationem dicendum, quod cum de ratione finis intermedii, seu proximi, sit quod fiat ex motione ulterioris seu ultimi finis, hinc est quod ablato finis ultimo, non manet finis intermedius: nam vel finis qui est intermedius adpetitur aliquid relatione ad alterum, & sic est finis ultimus; vel cum relatione & sic necessario supponit illum ultimum ex cuius motione procedit; unde ablato ultimo, nullus remanet finis. Eadem ratione concluditur in causis efficientibus non dari processum in infinitum; etiam si dentur causae secundae, quia cum omnes causae secundae agant ex motione prima, si non assignatur prima, nulla causa secunda operatur, & sic ablata prima aufertur operatio.

106 Obijcies tertio: De ratione finis est quod appetatur propter se: Atqui finis intermedius non appetitur propter se, sed propter ulteriorem finem ad quem ordinatur. Ergo non est vere & proprie finis.

107 Confirmatur: Appeti propter se & appeti propter aliud, opponuntur, & se habent sicut absolutum & respectivum; Ergo inter se pugnant, & eidem convenire nequeunt.

108 Ad objectionem respondeo, concessa Majori, negando Minorem: non repugnat enim aliquid ratione sui appeti, & tamen appeti cum subordinatione ad alterum, a quo dependet illa ratio sui: sicut causa secunda agit ratione propriae virtutis, licet talis virtus sit dependens a causa superiori; & substantia existit per se, licet in hoc ipso dependeat ab alio, a quo creatur & conservatur. Unde

109 Ad confirmationem dico, quod appeti propter se, & appeti propter aliud, opponuntur, si conveniant rei quae appetitur secundum unam & eandem rationem, secus vero si secundum diversas rationes, finis autem intermedius habet quod sit appetibilis propter se & propter aliud, secundum diversas rationes & formalitates; nam ut dicitur ordinem ad media precedentia, est appetibilis propter se: ut vero respicit finem ulteriorem est appetibilis propter se, est appetibilis propter aliud, unde respectu prioris medii habet rationem finis, & respectu posterioris finis induit rationem medii, ideoque finis intermedius dicitur. Sicut supra dicebamus, quod causae secundae, & principia intermedia in scientiis secundum diversos respectus habent rationem causae & causati, principii & conclusionis: Non repugnat enim eidem secundum diversas rationes & formalitates simul esse absolutum, & respectivum; maxime si sermo sit de respectu transcendentali: quia nulla res est, quantumvis absoluta, quae ordinem saltem transcendentalium non dicat ad aliam.

110 Obijcies quarto: Finis idem videtur significare quod ultimum: Ergo intermedia finis rationem habere nequeunt. Respondeo distinguendo Antecedens: idem significat quod ultimum simpliciter & omnibus modis, nego Antecedens: idem quod ultimum, vel simpliciter, vel respective, concedo Antecedens, & nego consequentiam. Solutio est D. Thom. infra q. 21. art. 2. ubi sibi obijcit: *Intentio respicit finem secundum quod est terminus: Sed terminus habet rationem ultimi finis*. Ergo intentio semper respicit ultimum finem. Et respondet: *Ad secundum dicendum, quod terminus habet rationem ultimi finis, sed non semper ultimi respectu totius, sed quandoque respectu aliquis partis*.

111 Obijcies ultimo: Si unum medium esset causa finalis respectu alterius medii anterioris, v. g. purgatio humorum respectu preparationis & functionis medicinae, sequeretur quod quando Deus ordinat unam creaturam ad

aliam, & vult herbam v. g. propter pecora, & pecora propter hominem, ageret propter finem: Sed hoc est falsum, ut vidimus articulo precedenti: Ergo & illud.

Respondeo distinguendo Majorem: Deus ageret propter finem, ex parte rei volente, concedo Majorem: ex parte actus volendi, nego Majorem. Hoc enim inter voluntatem divinam & nostram reperitur discrimen; quod in nobis creaturae & fines intermedii, sunt rationes motiva nostrae voluntatis ut operetur, atque adeo non solum sunt fines inter se, sed etiam respectu nostrae voluntatis: sola autem bonitas divina, est ratio motiva voluntatis Dei: unde finis intermedius, cum sit bonitas quaedam inferior & creata, comparatur ad divinam voluntatem, solum ut effectus, non vero ut ratio causae volendi. Solutio est D. Thomae 1. parte q. 19. art. 5. ubi ait: *Deus vult hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc*: id est, Deus ex parte objecti vult unam creaturam esse propter aliam, tanquam propter finem proximum, v. g. herbam propter pecora, pecora propter finem hominem; non tamen vult unam propter aliam, ita ut una creatura sit ratio motiva voluntatis divina; omnia enim immediate vult propter suam bonitatem, tanquam propter rationem motivam, & unicum finem suarum operationum.

ARTICULUS VI.

Utrum idem homo pro eodem tempore possit habere duos vel plures fines ultimos totales & adequatos.

§. III.

Prænotanda.

112 Notandum primo, esse potius supponendum tanquam certum, cum D. Thoma hic art. 4. in finibus per se ordinatis non posse dari processum in infinitum, sed deveniendum esse necessario ad unum finem ultimum, propter quem ceteri appetantur. Ratio est, quia si darentur fines infiniti, nemo unquam inciperet quidem agere propter finem. Quod sic probatur: ut enim aliquis incipiat agere propter finem, necesse est quod aliquis finis incipiat movere: Sed si essent infiniti fines, nullus inciperet movere: Ergo nemo unquam inciperet agere propter finem. Major constat: qui enim agit propter finem, debet prius moveri a fine: Ergo ut incipiat agere propter finem, necesse est quod aliquis finis incipiat movere. Probat Minor: Non possunt fines proximi movere, nisi primus moveat; quia in causis essentialiter subordinatis, secunda nunquam agit, nisi prima prius saltem prima eaderet, eo quod secunda dependeat essentialiter & per se in ratione causae a prima, nec possit unquam agere, nisi a prima moveatur: Atqui si in finibus esset processus in infinitum, primus nunquam moveret; siquidem nunquam reperiretur hic primus, cum infinitum, nec primum, nec ultimum habeat: Ergo si essent infiniti fines, nullus unquam inciperet movere agens ad operandum.

114 Confirmatur: Ita se habet finis in practicis, sicut primum in speculativis: Atqui in demonstrationibus non potest dari processus in infinitum in principii, sed semper deveniendum est ad aliquod primum principium, cui essentialiter omnia alia subordinantur: Ergo & in agibilibus repugnat processus in infinitum in finibus, sed omnes fines intermedii in aliquem ultimum, cui essentialiter subordinantur, necessario debent reduci.

115 Confirmatur amplius: Cum finis non moveat, neque alliciat nisi ad agendum, idem erit dari processum infinitum in finibus seu in causis finalibus, ac dari processum infinitum in agentibus, seu causis efficientibus: Sed hic processus infinitus repugnat, ut docent Aristotel. 8. Physic. text. 34. & D. Thomas 1. p. q. 2. art. 1. cont. Gentes cap. 13. & felse ostendimus 1. part. tract. 1. disp. 1. art. 2. Ergo &c.

Dices: Bonum ex sua natura est diffusivum, ut docet Dionysius cap. 4. de divin. nomin. cum erga id quod ex bono procedit, sit etiam bonum, erit etiam diffusivum in aliud, & sic in infinitum: Ergo cum bonum & finis idem sint, teste Aristotele 1. Ethic. cap. 7. D. Thoma 2. metaph. lect. 4. in finibus potest dari processus in infinitum.

117 Respondeo primo cum S. Thoma 1. p. q. 5. art. 4. ad 2. & lib. 3. cont. Gentes cap. 24. bonum dici sui diffusivum, quatenus est attractivum ad se, iuxta illam Aristotelis in principio Etractorum: *Bonum est quod omnia appetunt*. Unde non est necessarium, quod bonum semper se ad extra diffundat; sed sufficit quod ad se omnia pertrahat & alliciat.

118 Secundo dici potest cum eodem S. Doctore hic art. 4. ad 1. quod primum bonum in infinitum se diffunderet, si consideraretur sola virtus primi boni, quae est diffusiva: Sed quia primum bonum habet diffusionem secundum intellectum, cuius est secundum aliquam causam certam proficere in causa; & aliquis certus modus adhibere bonorum fluxui a primo

futuri. Cum enim intentio finis ultimi in communi, seu beatitudinis, sit volitio finis generalis, ejus influxus debet, virtualiter saltem, se extendere ad omnes volitiones secundarias, sicut influxus prima & universalissima causae efficientis, ad omnes in universum effectus se extendit.

166 Nec obstat quod haec intentio saepe interrumpatur: ut enim virtualiter influat in volitionem bonorum particularium, sufficit quod nunquam retrahatur, & quod saepe resumatur & reiteretur: quoties autem homo incipit de novo operari, & ejus voluntas aliquid velle de novo, ad quod ex precedentibus volitionibus non erat determinata, & in actu: toties volitio formalis & explicita finis ultimi in communi, praedit necessario electionem quamcumque: ut colligitur ex Augustino I. de Trinit. cap. 6. ubi loquitur de quibusdam actibus voluntatis, & vultis offendere qua ratione in finem ultimum omnes referantur ait: Omnes ista atque tales voluntates praevidet finis habens, qui referuntur ad finem illius voluntatis: qua volumus bene vivere.

167 Ratio etiam id fuerit: cum enim voluntas humana de se sit in potentia ad omnes actus, & ab existente in potentia, ut tali, non possit procedere actus determinatus, voluntas hominis non potest se movere ad aliquid actum determinatum, nec bonum aliquid particulare appetere, nisi prius saltem natura constitutur in actu, per aliquid actum precedentem; ad quem non se movet, sed intendit finem & applicatur a Deo: Sed hic actus non est intentio finis particularis: tamen quia in intentione finis particularis sapissime peccat voluntas, & per consequens ad eam specialiter non movetur a Deo: tum etiam quia finis proximus non est ratio adequata movendi voluntatem ad operandum, cum non sit ipsius satisfaciendus: Ergo voluntas non potest aliquid velle de novo, nec aliquid bonum particulare appetere, nisi prius, saltem natura, sit constituta in actu, per volitionem finis ultimi communis, seu beatitudinis ut sic, ex qua deinde se movet ad hunc vel illum particularem finem appetendum, qui est pars & inchoatio finis communis. Unde D. Thomas infra q. 9. art. 6. ad 3. Deus movet voluntatem hominis, sicut universalis motor ad universale obiectum voluntatis, quod est bonum; & sine hoc universale motu homo non potest aliquid velle. Valde ergo probabile est, quod non solum in principio usus rationis, quando homo humano modo incipit operari, sed etiam quocumque incipit aliquid velle de novo, ad quod ex precedentibus volitionibus non erat determinatus, Deus ut motor generalis movet & applicat ejus voluntatem ad volitionem finis ultimi, seu beatitudinis in communi; ex quo postea voluntas se movet ad volitionem quoruncumque bonorum particularium.

Nec obstat si dicas, nos saepe experiri, quod appetimus finem proximum & bona particularia, non cogitando de fine ultimo in communi, & de beatitudine ut sic: cum enim intentio illa sit imperfecta & confusa (sicut & obiectum commune & confusum est) & fiat sine reflexione & attentione, non mirum, si ad eam non advertamus, vel illis non recordemur. Quod etiam in intellectu apprehendente primo ens in communi, quam obiecta particularia, contingit.

168 Quod autem illi Auctores addunt, nempe tunc solum intent omni finis ultimi conservari in mediis, & ex uno derivari in aliud, quando sunt inter se subordinata, ita ut unum sit quasi finis alterius, omnino falsum est. Nam virtus prima intentionis, qua remanet virtualiter in primo medio, subordinetur priori, sed etiam secundo separato, dummodo sit verum medium ad precipuum finem: v. g. cum quis ex voluntate eundi Romam conducit equum, & illo conducto reperit curram, & non repetita intentione finis, dimisso equo conducit currum. & emit vestem, & preparat cibaria: quis dicit eum omnia haec non operari propter finem itinerandi, & non itinerari propter finem eundi Romam? & tamen ista media non subordinantur ad invicem, sed solum omnia conducunt ad principalem finem itineris.

169 Denique suaderi potest conclusio alia ratione principali: Homo in volitione cujuscumque boni particularis, proprie, & modo humano operatur propter finem ultimum, seu beatitudinem in communi: Ergo in quolibet actu, virtualiter saltem, & non solum interpretative, tendit in ultimum finem formalem. Probatur consequentia, quia agere propter finem non intentum, saltem virtualiter, ab operante, sed imbutum in ipsa operatione seu obiecto ejus, cognitum solum ab Auctore nature, est modus tendendi in finem imperfectissimus, competens & brutis, & ipsis etiam rebus inanimatis, ut patet ex dictis art. 3. Ergo si homo in volitione cujuscumque boni particularis, proprie & modo humano operetur propter ultimum finem, seu beatitudinem in communi, illam intendit, saltem virtualiter, ex parte operantis & non solum interpretative, seu virtualiter tantum ex parte operis, quatenus scilicet operatio ipsa ex natura sua est ordinata in talem finem.

Dico tertio: homo in omni operatione humana agit, saltem virtualiter, propter aliquid finem ultimum materialem, seu in particulari, verum, vel appetentem.

Hac conclusio sequitur ex dictis in precedenti, cum enim intentio sit appetitus efficax finis, & illam ut futurum & obtinendum respiciat, non potest ferri in rem communem; ut in subiecto in quo revera potest existere, seu existimatur posse existere: Ergo quocumque homo intendit finem ultimum, seu beatitudinem in communi, de facto vult aliquid finem ultimum in particulari, applicando talem rationem felicitatis, seu ultimi finis, alicui rei, seu aliquibus rebus, hoc est Deo, vel virtuti & bono honesto, aut bono delectabili & vitio: licet per affectum inefficacem, & simplicis complacentiam, possit ferri circa beatitudinem in communi, & abstractam ab omni subiecto.

§. III.

Solvuntur objectiones.

Obijcies primo contra primam conclusionem: Si ex eo quod quodlibet bonum particulare est aliquapars boni ut sic, seu quadam inchoatio boni perfecti, non potest quis tendere in aliquid bonum particulare, nisi hoc ipso interpretative velit bonum ut sic, sequitur quod homo, etiam dum peccat, interpretative saltem appetat Deum, & propter illum operetur: Sed hoc dicitur quod homo, etiam dum peccat, interpretative saltem appetat Deum, & propter illum operetur: Sed hoc dicitur quod homo, etiam dum peccat, interpretative saltem appetat Deum, & propter illum operetur. Unde August. lib. 2. Coniel. cap. 6. sic ait: Perverse te imitantur omnes qui longe a te faciunt: sed etiam sic te imitando justitiam Creatorem te esse omnis natura, & ideo non esse quo a te scilicet omnino recedant, quia ad quodcumque creatum bonum se convertunt, hoc ipsum, quatenus boni rationem habet, est aliqua participata perfectio divini esse tui: ideo qui illud volunt & querunt, consentunt (licet perverso modo & ordine) divinum bonum, atque adeo Deum, qui est omnis plenitudo boni, concupiscunt & velle. Item D. Thomas I. part. q. 6. art. 1. ad 2. & q. 44. art. 4. ad 3. & lib. 3. cont. Gentes cap. 17. 20. 21. & 22. & de verit. q. 22. art. 2. docet res omnes, dum appetunt suam perfectionem, suum bonum, Deum appetere, quatenus perfectiones omnium rerum sunt quadam similitudines & participationes divini esse.

Propter hanc rationem, & utriusque S. Doctoris auctoritatem, aliqui censent omnes actiones hominis, etiam peccaminosas esse propter Deum, ut auctorem nature, & respicere illum ut finem ultimum.

Verum si illi Auctores loquantur de actibus malis, secundum malitiam & deformitatem quam de formali important, eorum sententia est plerumque falsa: cum enim talis deformitas a Deo ut prima causa efficiente non procedat, sed a sola voluntate humana, ut prima causa deficiente & difformiter ad regulam morum operante, originem trahat, non potest Deum ut ultimum finem respicere: imo potius illi adversatur, & ab eo ut ultimo fine avertit. Si vero sermo sit de peccatis, quantum ad entitatem quam de materiali includunt, vera est illa sententia: quia cum entitas illa sit creata, & a Deo participata, atque ab illo ut prima causa efficiente ac generali motore procedat, non potest non referri in ipsum tantquam in ultimum finem: ratio enim principii & ultimi finis in Deo convertuntur, juxta illud Apocalypsis I. Ego sum Alpha & Omega, principium & finis.

Unde ad objectionem respondeo, negando sequelam Majoris: Ad ejus probationem dicendum est, quod licet peccator peccando appetat aliquid bonum creatum, illudque ad Deum ex natura sua sit ordinatum, utpote cum sit quadam participatio bonitatis divinae: quia tamen non vult illud, nisi ut subest malitia morali, sub qua ratione non est referibile in Deum, imo potius illi adversatur, & ab eo avertit, non appetit Deum, etiam interpretative, nec propter illum ut ultimum finem operatur, tendit tamen ad ultimum finem formalem, saltem interpretative, quia bona illa particularia vult, ut sunt participationes ultimi finis formaliter, & prout ordinantur & conducunt ad beatitudinem in communi.

Ad testimonia vero D. August. & S. Thomae dicendum est, illos solum velle peccatorem, dum peccat, imitari aliquoties Deum, appetendo similitudinem aliquam divini boni, & ideo non penitus recedere a Deo, quia adheret alicui bono, quod est imitatio & participatio boni divini: nam ut ibidem ait Augustinus: Superbia confusum imitatur; cum tu sis unus super omnia excelsus, & ambisio quid nisi honores queris & gloriam; cum tu sis pro curatis honorandus unus & gloriosus in aeternum? & scivisti potestatem timeri agere, quis autem timebatur nisi unus Deus? Luxuria facit

ratem atque abundantiam se cupit vocari; in autem se plerumque & despicit copia incorruptibilis suavitatis. Quia tamen in hoc peccator perverte imitatur Deum, bona illa creata inordinate appetit, detorquendo illa ab ordine quem habent ad Deum, & illa ad seipsum tanquam in ultimum finem referendo, peccando non appetit Deum ut Auctorem nature, nec propter illum ut finem ultimum interpretative operatur, sed potius ab illo ut ab ultimo fine avertitur: sicut licet lapis ex natura sua tendat in centrum, ut in terminum & finem sui motus; si quis tamen violenter eum sursum projicit, desinit tendere in proprium finem, & proiciens non censtrat velle, etiam interpretative, quod descendat in centrum, imo potius censetur velle oppositum.

175 Obijcies secundo contra secundam conclusionem: si quidquid homo libere & humano modo operatur virtualiter velit propter ultimum finem formalem, sequitur nullum dari actum otiosum in illo: Sed hoc est falsum; sicut enim dantur verba otiosa in homine, ita & actus otiosi: Ergo &c. Sequela Majoris probatur: Actus otiosus ille dicitur qui caret fine, seu qui ad nullum finem ordinatur: At si omnis actio humana respiciat beatitudinem in communi, nulla erit que caret fine, seu que ad aliquid finem non ordinatur: Ergo nullus dabitur actus otiosus in homine.

176 Respondeo negando sequelam Majoris, ad ejus probationem dicendum est, actum humanum non dici otiosum, ex eo quod non ordinatur ad ultimum finem formaliter, sed ex eo quod caret fine aliquo particulari & intermedio, ab operante praestituto.

177 Obijcies tertio: Voluntas est libera circa ultimum finem in communi, & circa bona particularia: Ergo sibi proposito obiecto & bono particulari, cum ordine ad bonum in communi, potest velle illud obiectum, cum tali ordine, vel sine illo.

178 Respondeo voluntatem circa ultimum finem in communi non esse liberam, quantum ad specificationem, sed solum quantum ad exercitium: quare licet possit suspendere omnem actum circa beatitudinem in communi, suspendit tamen quod velit aliquid bonum in particulari, necessarium est quod illud velit in ordine ad illam. Unde Boetius lib. 5. consolat. profa. 2. Omnis mortalium cura, quam multiplicem studiorum labor exercet, diverso cale procedit, sed ad unum beatitudinis finem nititur pervenire.

179 Obijcies ultimo contra ultimam conclusionem: Potest voluntati proponi ratio beatitudinis in communi, absque aliquo ordine ad subiectum; Ergo potest homo ferri in ultimum finem in abstracto, non applicando eum alicui rei in particulari.

Respondeo, concessio Antecedente, distinguendo Consequens: potest ferri in ultimum finem in abstracto, actu inefficaci & simplicis complacentia, concedo: appetitui efficaci, & actu intentionis, qui inferat electionem mediorum, & illam ut futurum seu obtinendum respiciat; nego. Solutio patet ex supra dictis.

180 Querit D. Thomas art. 7. utrum sit unus ultimus finis omnium hominum? Et respondet omnes homines convenire in ultimo fine formaliter sumpto, qui omnes appetunt beate vivere: focus vero in fine ultimo materialiter considerato, feu in re illa in qua constituitur felicitas, nam quidam appetunt divitias, tanquam consummatum bonum, alii honores, alii voluptates, &c. Sicut omni gustui delectabile est dulce, sed quibusdam dulcedo maxime delectabile est dulcedo vini, quibusdam dulcedo mellis, aliis dulcedo lactis. De quo videtur Cicero in Tusculanis questionibus, & in libro de finibus bonorum ac malorum: Seneca in libro de Beata vita: D. Ambrosii lib. de offic. cap. 2. D. August. lib. 13. de Trinit. cap. 4. & Lactantius lib. 3. de divin. instit. cap. 7.

Addit S. Doctor, quod sicut illud dulce simpliciter melius est, & magis delectabile, quod appetunt, & in quo delectantur illi, qui habent gustum melius dispositum: ita etiam ille reversa est finis ultimus verus in particulari, quem appetunt habentes affectum recte dispositum, scilicet Deus, quem omnes Justi & Sancti appetunt, & de quo ait Propheta: Gustate & videte quoniam suavis est Dominus.

181 In Art. 8. inquit, an in ultimo fine (scilicet Deo, quem Justi & Sancti sibi constituunt) alie creature conveniant? Et respondet, quod si loquamur de re ipsa que est finis ultimus, scilicet de Deo, idem est finis ultimus hominis, & omnium aliarum rerum: cum enim omnia que sunt in mundo, sint producta a Deo, & omnia que Deus produxit, in seipsum sicut in finem ordinaverit, juxta illud Prov. 16. Univerfa propter semetipsum operatus est Dominus; omnes res mundi respiciunt Deum ut finem ultimum, & in ejus gloriam ordinantur. Si vero finis ultimus sumatur pro actione qua possidentur (quae finis formalis appellari solet) illo non communicant creature irrationales: quia Deus non possidentur nisi per actus cognitionis & amoris, quorum creaturae irrationales incapaces sunt. Pro ejus explanatione

Theol. Genet. Tom. III.

Advertendum est, consecutionem ultimi finis veri, qui est Deus, tripliciter posse contingere, seu triplicem gradum habere. In primo gradu est consecutio per clarum Dei visionem, & cognitionem ejus, quam habent Beati in patria. In secundo gradu est consecutio per cognitionem & amorem Dei, sive naturalem, sive supernaturali extra ejus visionem, in qua consistit beatitudo naturalis vel supernaturalis, quam creatura intellectualis potest habere in via. In tertio gradu est consecutio alioquin boni, quod est participatio quadam perfectionis divinae, juxta quam creatura aliquo modo assimilatur Deo, & hoc tertio modo omnes creaturae, etiam sensu & cognitione carentes, Deum quodam modo consequuntur, in quantum attingendo suam perfectionem, illum modo sibi possibili participant. Cum ergo D. Thomas asserit, quod si loquamur de ultimo fine, quantum ad affectionem ejus, sic creaturae irrationales non conveniunt in ultimo fine hominis, hoc debet intelligi de affectione perfecta, quae fit per cognitionem & amorem, non autem de imperfecta, quae fit per imitationem quadam & participationem perfectionis divinae: in ea enim, ut diximus, omnes creaturae, etiam irrationales & insensibiles, conveniunt. Unde Boetius de consol. lib. 4. metr. 9. egregio & elegantissimo discursu probat, Deum omnia que extra se profert, ad se ut finem ultimum reducere, tanta necessitate, ut nisi id faceret, omnia illico in nihilum relaberentur. Ecce ejus verba:

Sedet intercos conditor altus,
Rerumque regens fluit habenas,
Rex & Dominus, fons & origo,
Lux, & sapiens arbiter aequi,
Et qua cum motu concitatus ire,
Sistit retrahens, ac vasa firmat,
Nam nisi reos revocans actus,
Flexos iterum cecat in orbem,
Qua nunc stabilis continet ordo,
Dissepia suo fonte fassiscant.
Hic est cunctis continuus amor,
Reperuntque boni sine generi:
Quis non aliter durare queunt,
Nisi converso rursus amore,
Resurgens causa qua deus esse.

DISPUTATIO II.

De beatitudine obiectiva hominis.

Ad questionem 2. D. Thomae.

Post absolutam disputationem de ultimo fine, restat agendum de beatitudine hominis in particulari, quae definitur a Boetio 3. de consolat. profa. 2. Status omnium bonorum aggregatio perfectus. Similem definitionem tradit Augustinus 5. de civit. cap. 1. affertens beatitudinem esse veram operandarum cumulatam plenitudinem. Quae definitiones videntur desumptae ex Cicerone 3. Tuscul. quest. ubi dicit beatitudinem esse bonorum omnium, secretis omnibus malis, cumulatam complexionem, & ex Platone, afferente beatitudinem esse bonum ex omnibus bonis aggregatum.

Porro haec omnes definitiones solum materiam beatitudinis tradunt, non autem formalem ejus rationem assignant: sed restat inquirendum, cur illa bonorum plenitudo, beatitudinis nomen fortituri? Quare optima beatitudinis definitio est quam tradit D. Thomas hic art. 1. dicens illam esse bonum totalem quietans & satians appetitum: quod de appetitu rationali, seu per rectam rationem regulato intelligendum est, non vero de appetitu irrationali & inordinato, quia in satietate talis appetitus, non vera beatitudo, de qua hic loquimur, sed summa peccati miseria consistit.

Dividitur autem beatitudo sic descripta, in naturalem & supernaturalem: naturalis est illa que natura humana proportionatur, seu ad quam homo per principia suae naturae pervenire potest: supernaturalis vero est que naturam hominis excedit, & quam homo sola virtute divina, & auxilio supernaturali consequi valet. Utraque deinde subdividitur in beatitudinem hujus vitae, quae est imperfecta, & solum inchoata; & beatitudinem patriae, quae est perfecta & consummata: item in essentialem quae versatur circa obiectum beatificum, scilicet Essentialiam Divinam, & accidentalem, quae circa alia obiecta inferiora se extendit, ut intuitio corporis Christi in calce, cognitio creatorum extra Verbum, gloria corporis beati, & similia. Denique in obiectivam, quae est illa res in cuius deiectione appetitus hominis perfecte satiatur & quiescit: ac formalem, quae est operatio illa qua apprehenditur & possidetur summum bonum, seu res illa quae beatitudo obiectiva appellatur. In hac ergo disputatione agemus solum de beatitudine obiectiva, in sequenti vero de formali.

Spes ex propriis ratione est motus reclus in Deum, ut est beatitudo nostra: & ideo non potest reflecti supra ipsum sperantem sicut contingit in peccato, quod est motus obliquus. Secunda ratio est, quia spes est virtus Theologica, de cuius ratione est quod directe respiciat Deum; peccatum vero est affectus proprie dilectionis, de cuius ratione est tendere in ipsum dilectum.

142 Secunda sententia asserit peccantem mortaliter habere pro fine ultimo bonum proprium & privatum, seu bonum satisfativum voluntatis suae, quatenus appetibile iuxta proprium arbitrium, & sine subordinatione ad regala rationis, & legis divinae; iuxta quem modum dicendi, ipsimet peccator non solum est finis sui, sed etiam pertinet ad finem cuius gratia, non quidem formaliter & in re, ut docet prior sententia, sed connotative & in obliquo, quatenus scilicet est id pnaes quod mensuratur bonum quod ab ipso inordinata appetitur: nam cum bonum illud appetatur ut incommodum & conveniens, quod est bonum respectivum, & dicens ordinem ad aliquod subiectum, oportet quod id respectu cuius dicitur conveniens, nimirum ipsa persona peccatoris, extrinsece & in obliquo in eo importetur.

143 Hanc existimo esse mentem Cajetani in hoc articulo, §. ultimo, ubi haec scribit: Peccator nec in regula, nec in iniustitia apparent bono, sicut constituit ultimum finem (cujus sequum est, quia nequam sibi sufficit) sed omnia commutabilia bona ad quae peccator convertitur, referuntur ad unum commune finem, qui est simpliciter ultimus sibi, scilicet ipsiusmet: quoniam omnia appetit ut conferant ad bonum proprium; ita quod huiusmodi bona non appetuntur ut fines ultimi simpliciter, sed ut fines ultimi pariterales, ut scilicet partes boni proprii, quod est simpliciter finis ultimus illius, & intentum in omni peccato mortali.

144 Ex his patet resolutio difficultatis propositae, quomodo scilicet ille qui plura peccata mortalia disparte se habentia committit, & varia bona creata inordinate diligit, non habeat plures fines ultimos totales & adequatos, sed unum tantum. Nam sicut pater respicit ut terminum formalem & totalem suae relationis filium a se genitum; hunc vero esse duplicem, vel triplicem, materialiter se habet; & si fuerit triplex filius ab illo genitus, quilibet illorum est terminus partialis: ita qui peccat mortaliter, respicit ut finem ultimum totalem, vel seipsum ut bonis temporalibus oratum & affectum, vel bonum proprium & privatum: quod vero bona temporalia quae appetit sint plura, vel dimittat unum, materialiter se habet; & si fuerint plura, quodlibet illorum est tantum finis partialis illius, vel finis proximus in quem tendit, & a quo eius actus specificatur. Disp. 9. art. 2. De quo fule in tractatu de peccatis.

§. V.

Aliud argumentum dissolvitur.

145 Contra primam conclusionem militat aliud difficile argumentum, quod potest sub hac forma proponi. Iustus peccans venialiter, habet simul duos ultimos fines simpliciter: Ergo potest homo sibi constituere simul plures ultimos fines simpliciter. Consequencia patet, Antecedens probatur. Iustus venialiter peccans habet Deum pro ultimo fine simpliciter, cum sit in statu gratiae & caritatis: Sed habet simul pro fine ultimo creaturam, quae est obiectum sui peccati venialis: Ergo habet simul duos ultimos fines simpliciter. Minor probatur: Cum enim peccatum veniale sit intrinsece malum, & difficiat Deo, non potest in illum ut in ultimum finem referri: Ergo ordinatur ad creaturam, tanquam in ultimum finem simpliciter.

146 Mirum est quantum hac difficultas Theologorum ingenia exercuerit, & in quot dicendi modos eos abire coegerit. Sed relictis variis illis sententiis, quas in tractatu de peccatis referemus ac refellemus, breviter respondeo, iustum venialiter peccantem se convertere quidem ad creaturam, quam inordinat diligit, tanquam in finem ultimum, non tamen efficitur & simpliciter, sicut ille qui peccat mortaliter, sed tantum inefficitur & secundum quid: eo quod peccatum veniale non sic convertit in bonum commutabile, quod avertat a Deo, & habitualiter conversionem ad illum destruat, sicut revera destruitur per peccatum mortale. Non est autem inconveniens, unum & eundem hominem habere simul duos ultimos fines, ita tamen ut unus sit simpliciter & efficitur quid, ut in secunda conclusioe ostendimus, & patet exemplo fidelis, vel peccatoris dantis elemosynam ex motivo misericordiae, quod ibidem adduximus. Sicut ergo qui per peccatum mortale habitualiter est conversus ad seipsum, seu ad quodlibet bonum commutabile, tanquam ad ultimum finem, non obstante hac conversione & statu, potest operari aliquid opus bonum moraliter, quod actualiter vel virtualiter

referatur ad Deum tanquam ad ultimum finem, imperfecte tamen & inefficitur, quia per tale opus non avertitur ab alio fine ad quem est conversus habitualiter: ita similiter qui per gratiam & caritatem habitualiter est conversus in Deum, tanquam in ultimum finem simpliciter, non obstante hac conversione & sine potest operari aliquid opus malum moraliter, scilicet peccatum veniale, quod actualiter vel virtualiter ad bonum commutabile, tanquam ad ultimum finem, referatur, imperfecte tamen & inefficitur, eo quod per illud non avertitur a Deo, nec deserat ejus amicitiam: immo maneat absolute amicus Dei, & cum proposito adimplendi voluntatem illius.

Dices: Impossibile est quod homo simul apprehendat duos ultimos fines simpliciter, ut supra diximus: Ergo est impossibile quod appetat illos, etiam si unum appetat inefficitur. Consequencia videtur bona, eo quod nihil possit esse voluntatem etiam inefficitur, quin sit praecognitum.

Respondetur tamen distinguendo Antecedens: impossibile est quod homo simul apprehendat duos ultimos fines, si hoc intelligatur de apprehensione practica tantum, verum est, non enim potest homo iudicare hic & nunc in una re esse suam beatitudinem, & ad illam omnia alia ordinari debere, & ex alia parte hic & nunc esse aliam rem appetibilem non comprehensam in illa, & non ordinatam ad ipsam: si autem intelligatur antecedens de diverso genere cognitionis, uno scilicet speculativo, & alio practico, falsum est: nam peccans mortaliter iudicat speculativo solum Deum esse ultimum finem; practico vero bonum commutabile, quod inordinat diligit, ut finem ultimum apprehendit, subindeque simul apprehendit duos ultimos fines. Cum ergo ad volitionem inefficacem sufficiat cognitio speculativa, & ad efficacem requiratur practica: hinc sit quod homo possit simul habere duos ultimos fines, quorum unus sit efficitur volitus, alius vero inefficitur: non tamen habere potest duos ultimos fines efficitur volitos, etiam disjunctive; quia illi requirunt diversa iudicia practica omnino incompatibilia. Alias difficultatis solutiones trademus in tractatu de peccatis, disp. 9. art. 4. ubi exponemus quem finem ultimum actu intendat ille qui venialiter peccat.

ARTICULUS VII.

Utrum quicumque vult homo, velit propter ultimum finem?

§. I.

Quibusdam promissis difficultas proponitur.

Notandum primo, & ut ait Cajetanus, pra oculis semper habendum, quod finis ultimus est duplex, unus formalis, scilicet beatitudo in communi, alius materialis, nimirum res illa in qua collocat homo suam beatitudinem, sive sit Deus, sive bonum proprium, in quo, ut supra vidimus, peccator ultimum finem constituit.

Notandum secundo, hominem posse agere propter ultimum finem quatuor modis, actualiter, habitualiter virtualiter, & interpretative. Actualiter, cum acta expressio voluntatis tendit in finem ultimum; & tunc etiam dicit agere propter ultimum finem formaliter. Habitualiter, quando habitualis dispositio reperitur in homine, ad finem ultimum: homo enim ratione huiusmodi dispositionis, ipsi dominantis, dicitur omnia habitualiter referre in ultimum finem. Virtualiter, quando actualis volitio praecedens manet in virtute, & ratione ejus virtutis relicta homo operatur, etiam si tunc nihil cogitet de tali fine: sicut si quis determinat ire Jerosolymam ad sanctum sepulcrum, & in virtute hujus intentionis conducit equum, pergit ad portum, navem ingreditur, & iter longissimum tempore facit, omnia haec sunt propter illum finem virtualiter, tamen si non cogitet amplius de illo fine, eo quod virtus ejus maneat in illis mediis. Tandem dicitur agere propter finem interpretative, quando operatur circa aliquid obiectum, quod ex natura sua ordinatur ad finem, quem tamen pro tunc neque actu cognoscit, neque actu intendit: v. g. qui dat elemosynam propter honestatem misericordiae, nihil de Deo, vel de beatitudine cogitans, censetur operari interpretative propter Deum, & propter beatitudinem, quia ipsum bonum honestum, quod expresse intenditur, ex natura sua referuntur in Deum, & est medium pro tendimus in beatitudinem. Hic modus operandi obprobri finem dicitur a quibusdam virtualis ex parte obiecti sive operis, alter vero appellatur virtualis ex parte agentis sive operantis.

Notandum tertio, five potius supponendum quod homo non omnia vult actualiter propter ultimum finem formalem, seu beatitudinem in communi, experientia siquidem constat, quod intellectus non cogitante formaliter de illa, saepe voluntas operatur. Admittunt etiam omnes, hominem habitualiter aliquo modo operari, propter ultimum finem formalem, ratione propensionis & inclinationis

ait naturalis, quam res omnes habent ad suam beatitudinem: Solum ergo refert controversia inter Theologos, an tendat semper in finem ultimum virtualiter, vel interpretative solum; vel ut alii dicunt, an velit omnia propter ultimum finem virtualiter ex parte operantis, vel solum virtualiter ex parte operis.

§. II.

Resolvitur difficultas proposita.

150 Dico primo. Quotiescumque voluntas libere & humano modo operatur, tendit ad finem ultimum formalem, saltem interpretative. In hac conclusione conveniunt fere omnes Theologi, exceptis illis qui censent voluntatem posse ferri in malum sub rationemali, quos adducemus infra q. 8. art. 1.

153 Probatur ratione D. Thomae hic art. 6. voluntas non potest veli nisi bonum, ut loc. cit. ostendimus: Vel ergo appetit bonum perfectum & consummatum, vel imperfectum & inchoatum? Si primum, re vera intendit finem ultimum formalem: bonum enim perfectum & satisfativum appetitus, est ipse finis. Si secundum: ergo saltem interpretative tendit ad finem ultimum, quia quando intenditur pars vel inchoatio alicujus boni, interpretative appetitur totum, vel consummatio ejus. Exempli gratia, qui fundamenta domus jacit, censetur velle domum construere; quia fundamentum est inchoatio domus, & ipsa domus inchoata; & in naturalibus generans, seu natura, producit formam embryonicam, interpretative censetur velle formam animalis, seu perfecti viventis, cuius embryo est veluti quaedam inchoatio: Atqui bonum imperfectum est pars vel inchoatio uli finis, scilicet boni imperfecti & consummati; incipit enim perficere ipsum hominem, & ejus appetitum aliquantulum satiare. Ergo quotiescumque voluntas libere & humano modo operatur, tendit ad finem ultimum, saltem interpretative.

154 Confirmatur: Tunc voluntas dicitur interpretativa quando operans appetit aliquid quod ex natura sua ordinatur ad aliud, de quo tamen operans tunc non cogitat: v. g. cum quis sumit alimentum, quod ex natura sua ordinatur ad nutritionem, sed de nutritione pro tunc nihil cogitat, censetur interpretative velle nutritionem. Similiter qui dat elemosynam ex motivo misericordiae, nihil cogitans de Deo, nec illam quidem cognoscens (ut Paganus) censetur interpretative illam dare propter Deum auctorem naturae; quia elemosyna ex se ad illum ordinatur. Item dum homo vult aliquid contra rationem naturalem, ex consequenti & interpretative vult illud contra legem aeternam, ad quam ratio naturalis ordinatur, & cuius est participatio: Ergo similiter, cum quis vult bonum particulare, nihil cogitans de fine ultimo, virtualiter vult finem uli, eo quod bonum particulare ex natura sua ad finem ultimum ordinatur, & sit veluti quaedam ejus inchoatio & participatio. Hinc Sancti Patres & Philosophi saepe dicunt, omnia quae appetit homo, appetere ut felix & beatus sit. Quod adeo verum est, ut D. August. tractatu de Epicureis & Stoicis cap. 3. dicat: Qui malus est, malus non esset, nisi inde se beatum esse speraret. Et paulo post: Pone aliquem forem, quare ab illo quare sciretum facit? ut habeam, inquit, quod non habebam. Quare vis habere quod non habebis? quia miserum est non habere. Si ergo miserum est non habere, beatum patet habere; sed in eo imprudens est & errat, quia de malo vult beatum fieri. Idem docet serm. 1. in Psalm. 116. his verbis: Beatum esse tam magnum est bonum, ut hoc & boni velint & mali. Nec mirum est, quod boni propterea sint boni: sed illud est mirum, quod etiam mali propterea sint mali, ut sint beati, nam quisquis libidinis deditus, luxuriosus, superbiae corruptior, in hoc malo beatitudinem querit.

155 Dico secundo: Quotiescumque homo vult in particulari libere & humano modo, vult propter ultimum finem formalem, virtualiter ex parte operantis. Ita docent plures ex nostris Thomistis, contra Curielem, Lorcan, Suarez, Vasquez, & alios.

156 Probatur primo ex D. Thomae hic art. 6. in resp. ad 3. Cum enim sibi obijceret, quod non semper homo, cum vult aliquid, cogitat de ultimo fine, atque adeo non semper operatur propter illum: respondet, quod oportet ut semper aliquid cogitet de ultimo fine, quancumque aliquid appetit vel operatur: sed virtus prima intentionis, quae est respectu ultimi finis, manet in quolibet appetitu, cuiuscumque rei, etiam si de ultimo fine actu non cogitatur: sicut non oportet quod quis vult per viam, in quolibet passu cogitet de fine.

157 Respondent Adversarii: quod cum D. Thomas inquit virtutem primam intentionis esse in quolibet appetitu cuiuscumque rei, non loquitur de intentione formali praecedenti, sed de virtuali quae continetur virtualiter in appetitione cuiuscumque boni particularis, & quae, ut diximus notabili a. interpretativa Theologus nuncupatur.

158 Sed contra primo: Hae expolitio est violenta; nomine

enim prima intentionis D. Thomas intelligit preteritam intentionem, quae debet formaliter praecedere, ut maneat virtute in volitione bonorum particularium, sicut in itinere, ut intentio finis maneat virtute in itinere, necessarium est quod formaliter praecedat.

Deinde, si non loqueretur de intentione formali, sed de virtuali, non recte diceret quod illa praecedat: quia virtualis intentio finis ultimi, in appetitione cuiuscumque boni particularis virtualiter contenta, non praecedat, sed tunc est maxime praefens, quando exercetur illa in qua includitur, unde etiam talis intentio non recte appellaretur prima.

Prateca D. Thomas in 4. dist. 49. q. 1. art. 3. quaestione 4. ad 6. ait: Desiderium beatitudinis virtute est in omnibus aliis desideris, sicut causa in effectibus: Praecedat ergo volitio expressa ultimi finis formalis ut vera causa, cuius virtus manet in quolibet actu, seu in appetitione cuiuscumque boni particularis. Unde

159 Probatur secundo conclusio ratione fundamentali. Omnem actum voluntatis circa bonum particulare praecedat volitio formalis & explicita finis ultimi in communi, seu beatitudinis: Ergo quotiescumque homo tendit ad aliquem finem proximum, & appetit bona particularia, vult ea virtualiter propter ultimum finem formalem. Consequencia videtur legitima, quia quando praecedat intentio finis ultimi, relinquatur ex illa in voluntate virtus ad appetendum finem proximum, & bona particularia: Ergo tunc ea virtualiter appetit propter ultimum finem.

Antecedens vero ostenditur primo ratione D. Thomae hic art. 6. Impossibile est quod causa efficiens efficiens operetur, nisi praesupponat influxum causae primae: Ergo etiam repugnat quod finis proximus moveat, nisi praesupponat influxum finis ultimi in communi: Sed causillitas & influxus finis est appetit finis desiderari, sicut influere causa efficiens est agere: Ergo impossibile est, quod finis proximus moveat, nisi volitio finis desiderium finis ultimi praecedat. Minor, & ultima consequentia patet. Prima vero probatur: quia sic se habet in movendo finis ultimi respectu finis particularis in genere causae finalis, sicut in genere causae efficientis se habet primum efficiens ad causas efficientes particulares: non minus enim finis ultimi sibi subordinat omnes fines intermedios, quam prima causa efficiens omnes causas secundas particulares.

160 Secundo probatur idem Antecedens. Actus quo voluntas vult finem ultimum in communi, est naturalis & necessarius, quantum ad specificationem, ut ostendimus infra quaest. 9. Ergo semper praecedat omnes actus voluntatis circa bona particularia. Probatur consequentia: quia voluntas prius est natura, quam potentia libera; natura enim voluntatis supponit libertati. & non e contra: Ergo actus ejus naturales & necessarii, ut est volitio finis ultimi in communi, debent praecedere liberos, quales sunt volitiones bonorum particularium.

Confirmatur: Omne quod est varium & incertum, re ducitur in aliquod certum & stabile, ne detur processus in infinitum, sicut ob eandem rationem, omnis in aliquid fixum & immobile debet reduci. Sed omnis volitio libera, qualis est actus voluntatis circa bonum particulare, est varia, mobilis, & incerta, iuxta illud Sapient. 9. Cogitationes mortalium similes, & incerta providentia nostra: Ergo debet reduci ad aliquam volitionem naturalem & necessariam: qualis est volitio finis ultimi in communi, subindeque eam praesupponere.

163 Tertio probatur principale Antecedens. Sic se habet finis ultimus in communi ad omnia bona particularia, sicut finis particularis ad media ipsius: Sed intentio finis particularis necessario antecedit electionem mediatorum illius ordinis, ut patet in Medico, qui prius habet formalem voluntatem sanandi infirmum, quam eligat & apponat media & remedia ad sanitatem conducenda: Ergo similiter intentio ultimi finis in communi, debet praecedere quancumque aliam volitionem bonorum particularium.

Respondent Adversarii: quod licet volitio finis ultimi in communi, seu beatitudinis, praecedat volitionem quoruncumque bonorum particularium, non potest tamen virtualiter influere in actus voluntatis qui postea sequuntur, quia cum saepe voluntas suspendat omnem actum, & desinat operari: saepe etiam interrumpitur omnino haec intentio finis ultimi, nec manet virtualiter in mediis: quia (inquiunt) tunc solum virtus praecedentis electionis potest conservari in mediis, (& de uno derivari in aliud, quando ipsa media non solum sunt subordinata sibi volito, sed etiam inter se, ita ut unum sit quasi finis alterius: unde quia singularia bona quae quis appetit, est omnia sibi media ad ultimum finem formalem, qui est beatitudo in communi, non sunt tamen inter se ita connexa, ut unum habeat rationem volitione ad aliud, ideo illa virtus non potest conservari in volitione bonorum particularium, nec transire ex una volitione finis particularis ad aliam.

165 Verum haec solutio & doctrina, in qua consistit praecipuum adverte sententiae fundamentum, facile potest confutari.

primo bono, a quo omnia alia bona participant virtutem dis-
posicionis; & ideo diffinitio bonorum non procedit in infinitum,
sed sicut dicitur Sapientia. 11. Deus omnia disposuit in numero,
pondera, & mensura. Supposito ergo in finibus non
posse dari processum in infinitum, sed videndum esse
necessario ad aliquem finem ultimum, videndum restat,
an talis finis ultimus necessario sit unus, vel an possit
esse multiplex? Pro cuius resolutione

119 Notandum secundo, ut dixi in titulo, *utrum idem homo*, quia nullum dubium esse potest quin diversi homines possint habere diversos fines ultimos, nam fidelis in gratia existens habet pro ultimo fine Deum: peccator vero habet pro ultimo fine bonum commutabile, hoc est, seipsum, seu proprium bonum, & paganus habet pro fine ultimo suum idolum. Addidi *pro eodem tempore*: nam diversis temporibus, seu successively, certum etiam est quod idem homo potest habere diversos fines ultimos; v. g. iustus qui habet pro fine ultimo Deum, si mortaliter peccet, desinit respicere Deum, & constituit suum ultimum finem in creatura, ut in tractatu de peccatis ostendimus. Denique subiecti in titulo: *plures ultimos fines totales & adequatos*: quia certum est posse eisdem hominis voluntatem ferri simul in plures ultimos fines paritales & inadquatos: ut patet, si constitueret ultimum finem in aggregatione multarum rerum: instar eorum quos refert D. August. 29. de civit. cap. 1. qui ultimum finem hominis ponebant in quatuor, scilicet in voluptate, in quiete, in bonis nature, & in virtute.

120 Notandum tertio, nos non loqui hic de fine ultimo formali, seu abstracto, qui est bonum ut sic, & beatitudo in communi, non constituta in aliqua re determinata. Cum enim talis finis & felicitas concipiatur abstracte, evidens est eam non posse concipi nisi per modum unius: quia abstractum, ut abstractum, unum est, nec potest multiplicari; & sic qui appetit esse beatus absolute & precise, non potest in ipsa beatitudine varietatem & multitudinem excogitare, donec descendat ad rem, qua beatificandus est. Agimus ergo hic de ultimo fine materialiter, in particulari, & in concreto.

121 Notandum ultimo, propositam questionem posse agitari, non solum de voluntate efficaci ultimi finis adequati, sed etiam de efficaci, potest enim quaeri, an idem homo pro eodem tempore possit habere duos ultimos fines simpliciter, unum efficaciter, alium vero vel alios inefficaciter. Porro tunc iudicamus finem ultimum esse efficaciter volitum, quando homo convertit se & omnia sua in ipsum finem, sequere avertit a quocumque alio fine, si in alium erat conversus, ut contingit cum homo iustus peccat mortaliter; vel e contra, cum exiens in peccato mortali, convertitur in Deum per caritatem. Tunc vero iudicamus finem ultimum esse volitum inefficaciter, quando licet ex se capax sit ad se convertendum hominem, & omnia que ipsius sunt, eumque ab omni alio fine avertendi, id tamen non prestat, vel defectu plene libertatis, seu perfecte deliberationis, ipsius hominis: ut contingit in eo qui peccat venialiter ex indeliberatione, vel ob parvitatem materiae, ut in iusto venialiter peccante ex deliberatione.

§. II.

Statuitur prima conclusio.

Dico primo: Impossibile est quod idem homo, pro eodem tempore, efficaciter appetat duos ultimos fines totales & adequatos.

122 Probatur primo ratione quam habet S. Thomas hic art. 5. in argumento *sed contra*. Ultimus finis adequatus & totalis, habet totaliter dominari voluntati: Sed implicat duos esse fines, qui totaliter voluntati dominantur, & quibus totaliter voluntas subijciatur & serviat: Ergo impossibile est, quod idem homo, pro eodem tempore, efficaciter appetat duos ultimos fines totales & adequatos. Probatur Minor ex illo Matth. 6. *Nemo potest ambobus dominis servire*; qui scilicet inter se non subferuntur.

123 Confirmatur: Ultimus finis est quem homo diligit super omnia, & omnibus aliis preferat: si enim essent duo, neuter plus alteri amaretur, alterique prefereretur: Ergo non possunt dari plures ultimi fines.

124 Probatur secundo conclusio alia ratione, quam habet idem S. Doctor in corpore eisdem articuli. De ratione ultimi finis simpliciter est esse bonum perfectum, seu consummatum & satisfativum totius appetitus hominis: At hoc non potest convenire duobus finibus, sed uni dumtaxat: Ergo unus tantum potest dari ultimus finis simpliciter. Major patet: finis enim ultimus totalis & adequatus est ille, quem homo appetit ut complementum suorum desideriorum; atque adeo ut bonum sibi sufficiens, perfectum, & plene satisfativum: extra quod nihil habeat appetendum. Minor vero facile suadet: Nam si essent

duo ultimi fines, neuter esset bonum perfectum; quia unus deficeret quod alter haberet: neuter etiam totum hominis appetitum satiare, extra quemlibet enim alium quiddam appeteret. Ergo, &c.

Confirmatur: sicut appetitus incipit ab ultimo fine, 125 ita & in eo definit, ac per illum terminatur. Atqui reguntur appetitum hominis duplici termino adequato terminari: Ergo & duplicem finem ultimum totalem & adequatum habere. Major patet: Finis enim ita appellatur, eo quod finiat & terminet appetitum. Minor vero probatur; nam sicut si linea duplici termino adequato terminaretur, uterque esset & non esset adequatus, ut demonstrari solet in physica: ita pariter, si appetitus hominis duplici gauderet fine ultimo totali, uterque esset & non esset adequatus: qui extra se relinquere aliquid appetendum, quod non clauderetur in illo tamquam pars, nec ad ipsum ordinaretur tamquam medium; sicut illud punctum non esset terminus adequatus lineae, extra quod aliquid illius lineae reperiretur.

Tertia ratio D. Thomae sic potest proponi: Eodem proportionali modo se habet voluntas in ordine ad ultimum finem, quo intellectus in ordine ad prima principia; nam finem, quo intellectus utitur, finis se habet in appetitibus, sicut principia in speculativis: Sed omnia quo intellectus intelligit, ad unum primum principium reducuntur: Ergo & omnia que voluntas appetit, ad unum finem ultimum debent referri.

Dices, In intellectu dari plura prima principia, in que 127 resolvuntur ea que cognoscit, & demonstrat de rebus in particulari: Ergo pariter possunt dari plures ultimi fines, in quos ea que voluntas appetit, referantur.

Sed contra: Licet intellectus resolvat conclusiones in plura prima principia, omnia tamen reducuntur ad unum simpliciter primum, quod in intellectu speculativo istud est: *Quodlibet est vel non est*: & in intellectu pratico: *Bonum est sequendum, malum autem fugiendum*: Ergo similiter, licet voluntas possit habere plures fines intermedios, & ultimos secundum quid, omnes tamen debent reduci & referri ad unum finem ultimum simpliciter.

Dices rursus: Omnes volitiones & electiones bonorum 128 particularium, reduci ad volitionem boni ut sic, & beatitudinis in communi, non vero ad intentionem unius ultimi finis in particulari.

Sed contra: Nam, ut ostendimus articulo sequenti, homo in omni operatione humana agit propter aliquem finem ultimum materiale & in particulari, & non solum propter finem ultimum formalem, seu beatitudinem in communi: quia cum intentio fit appetitus efficacis finis, non potest ferri in illum ut omnino abstractum a subiecto, sed solum ut applicatum alicui rei vel subiecto in quo revera existit, vel saltem secundum falsam & erroneam hominis existimationem creditur posse existere.

His tribus rationibus D. Thome adjungo aliam 129 minoris ponderis & efficacis: que sumitur ex natura ultimi finis simpliciter, & que potest sic deduci. De ratione ultimi finis simpliciter est quod omnino ordinatur ad ipsum, & quod ipse ad nihil aliud ordinatur. Sed implicat contradictionem, quod alique duo ita se habeant, ut omnia ordinentur ad quodlibet illorum ipsunquam ad nihil aliud ordinetur: Ergo implicat dari duos ultimos fines simpliciter. Major patet, Minor probatur. Nam vel unus ex illis duobus ultimis finibus ordinaretur ad alium, v. g. finis A ad finem B, vel non: Si primum dicatur, finis A non habebit rationem finis ultimi simpliciter, cum de ratione illius, ut nomen ipsum indicat, sit non ordinari ad alium finem ulteriorem. Si secundum asseratur, finis B non habebit rationem ultimi finis simpliciter, cum de ratione ultimi finis simpliciter sit, quod omnia ad illum ordinentur, quod nihil omnino excludatur ab ordinatione in illum; alias si aliquid a tali ordinatione excluderetur, non esset finis simpliciter, sed secundum quid.

Hec ratio non solum probat voluntatem non posse habere plures ultimos fines totales actualiter, sed nec etiam habitualiter, aut unum actualiter, & alium habitualiter, vel e contra: cum de ratione ultimi finis sit quod omnia ordinentur ad ipsum, & ipse ad nihil aliud actualiter vel habitualiter referatur. Probatur etiam, quod nec etiam distinctivo possit homo appetere plures ultimos fines simpliciter, ita ut velit consequi non quidem utrumque simul, sed unum vel alterum: nam cum aliquis sub distinctione velit aliqua duo bona, ita ut uno sit contentus, neutrum illorum ordinat ad alterum; de ratione autem ultimi finis simpliciter est quod omnia ordinentur ad ipsum. Item eadem ratio demonstrat, non posse eundem hominem habere simul duos ultimos fines, quorum unus sit positivus, & alter negativus: implicat enim contradictionem, ut ab eodem homine simul omnia amentur propter aliquem finem, ad ipsumque referantur, & aliquid non ametur propter talem finem, nec ad illum referatur: hoc autem sequeretur, si idem homo haberet simul unum finem ultimum positivum, & alterum negativum, nam finis

ultimus positivus est propter quem omnia amantur, & ad quem omnia referuntur; finis vero ultimus negativus ille est qui non amatur propter alium, nec ad alium referitur.

131 Denique eodem argumento probari potest, quod non solum homo non potest reipsa & de facto habere plures ultimos fines simpliciter, sed quod nec etiam possit illos sibi praestituere sine contingere: repugnat enim hominem apprehendere duo bona, que ita se habeant, ut omnia ad ipsa referantur, & ipsa ad nihil aliud ordinentur, & que ita perfecta sint, ut quodlibet illorum independentem ab alio plene & perfecte possit hominis appetitum satiare: Unde Gentiles qui plures Deos congebant, rationem prime causae & ultimi finis inter eos dividebant, & unum pro uno bono largiendo, alium pro alio colebant: v. g. Martem pro re militari, Apollinem pro scientia, Venere pro generatione, Cererem pro terra fecunditate, &c. unumque ex illis Diis pro arbitrato suo alteri subijciabant & subordinebant. Hinc Tertullianus cap. 5. Apolog. Romanorum superstitionem in eligendis Diis deridens, bellissime ait: *Apud vos (Romanos alioquitur) de humanis arbitrariis Divinitas postulat: nisi homini Deus placuerit, Deus non erit; homo jam Deus postulus esse debet.* Notat etiam D. Augustinus, eosdem Romanos omnium Gentium Deos coluisse, praeter Deum Judaeorum, cui nullam aram erexerunt, quia sciebant ipsum non posse alterius Deo consuetudinem pati, sed velle se unum & solum colere: quod argumentum evidens est, finem ultimum simpliciter, non posse esse, nec apprehendi nisi unum, licet fingi possint plures falsi Dii, & plura bona commutabilia, in quibus homo partialiter constituit rationem ultimi finis.

§. III.

Statuitur secunda conclusio.

Dico secundo: Potest homo, pro eodem tempore, habere duos ultimos fines simpliciter, unum efficaciter, alium vero inefficaciter.

132 Probatur primo, Licet volitio & nolitio easdem obiecti in eodem homine simul repugnent absolute & simpliciter, non tamen si una sit efficacis, & alia inefficax; ut patet in eo qui tempestate urgente, simpliciter vult merces in mare projicere, & secundum quid non vult: Ergo licet volitio efficacis duplicis finis simpliciter ultimi, ex se repugnet in eodem homine, volitio tamen inefficax ultimus finis ultimi, non excludit volitionem efficacem alterius finis ultimi.

133 Confirmatur; Non est incongruens quod duae formae physicae contrariae repugnentur de facto in eodem subiecto, si una est simpliciter, seu in gradibus intensis, & alia secundum quid, & in gradibus remissis, ut patet in calore & frigidityte: Ergo pariter non est incongruens, quod duo ultimi fines, qui inter se contrarii sunt, repugnant in eodem homine, si unus est efficaciter, alius vero inefficaciter volitus. Patet consequentia: nam finis inefficaciter volitus se habet sicut id quod est secundum quid, seu in gradibus infinis.

134 Probatur secundo conclusio: Homo existens in peccato mortali, subindeque conversus ad bonum commutabile, tamquam in ultimum finem, potest operari aliquid opus moraliter bonum: v. g. dare elemosynam ex motivo misericordiae: Atqui in illa actione non habet pro fine ultimo bonum commutabile, sed Deum, inefficaciter enim ultimum, unum efficaciter, & alium inefficaciter volitum. Major est certa, & ex professo probari solet in tractatu de gratia. Minor vero suadet: Tum quia si peccator haberet in illo actu bonum commutabile pro ultimo fine, in eo peccaret mortaliter, & averteretur a Deo; tum etiam, quod non potest, ut ibidem ostendimus: debet bonum morale derivare a Deo, ut natura ac boni honesti auctore, ex natura sua tendit, & facit tendere hominem in Deum, ut in finem ultimum naturalem; inefficaciter tamen, cum sit ab homine existente in peccato mortali.

135 Confirmatur: Valde probabile est quod iustus, venialiter peccans, ex defectu plene deliberationis, habeat ultimum finem, inefficaciter tamen volitum, creaturam, & alium veniale non amittitur) habet pro ultimo fine estimum finem, unum inefficaciter, alium efficaciter volitum. Consequentia patet, Antecedens vero quoad primam partem, de qua loqui dubitari potest, sic ostenditur. Actus qui est peccatum veniale solum ex indeliberatione, habet idem obiectum, & eundem finem, eundem finem, & solum est differentia in hoc quod unus est plene deliberatus, non vero alter: sed si esset plene deliberatus, haberet pro ultimo fine creaturam

absolutam volitam, quia esset peccatum mortale: Ergo cum non est plene deliberatus, eundem finem ultimum respicit, & solum est differentia penam plenam vel non plenam deliberationem, iuxta quas est veniale & mortale.

§. IV.

Principales objectiones solvuntur.

Objicies primo contra primam conclusionem. Homo mortaliter peccans constituit ultimum finem in creatura, quam inordinate diligit, ut communiter docent Theologi contra Adrianum: Sed homo potest diversa peccata, etiam dispartate se habentia, committere, sicut fornicationem, furtum, superbiam, &c. subindeque diversas creaturas inordinate diligere: Ergo potest simul habere plures ultimos fines simpliciter.

136 Hoc argumentum tangit gravem illam difficultatem, que in tractatu de peccatis agitari solet, qui nempe sit finis ultimus peccantis mortaliter, seu quamvis sit illa creatura, in qua peccans mortaliter finem ultimum constituit? Omnis variis sententiis, duas solum hic referam, ceteris probabiliores, & in Schola D. Thomae magis communes. Prima docet finem ultimum peccantis mortaliter esse ipsummet peccantem, qui omnia alia ad se ordinat, etiam legem Dei & ejus voluntatem, ut suam expleat appetitum; illam vero creaturam, propter quam peccat mortaliter, esse dumtaxat finem proximum in quem tendit, & a quo ejus actus specificatur. Habet hinc sententia D. Augustinus lib. 14. de civitat. cap. 28. ubi asserit, quod sicut amor Dei, usque ad contemptum sui, edificat civitatem Dei; sic amor sui, usque ad contemptum Dei edificat civitatem Babylonis, seu peccati. Sentit ergo, quod sicut amor Dei facit ut homo se & omnia sua ordinet in Deum ut finem ultimum, ita inordinatus amor sui, qui (teste D. Thoma infra q. 77. art. 4.) est causa omnis peccati, facit ut peccator omnia alia, etiam Deum, in seipsum ut in ultimum finem referat. Unde idem Augustinus lib. 21. cap. 26. & lib. 3. de libero arbitrio, ait quod peccator vult sibi esse bonum suum, & Deus suus. Et D. Thomas in 2. dist. 42. q. 2. art. 1. Finis (inquit) ultimus in amore commutabilium bonorum est ipse homo propter quem omnia alia querit; & ideo si radix peccati accipitur ex parte ipsius peccantis, erit una; si autem sumatur ex parte eorum que propter seipsum peccans querit, erunt plures.

Contra hanc tamen dicendi modum militat hoc difficile argumentum: Peccator ipse respectu actus peccati mortalis est finis sui. Ergo non est finis cuius gratia. Antecedens est certum: cum enim quis inordinate appetit honores, divitias, delectationes, certum est quod has sibi appetit: Ergo est finis sui. Consequentia vero probatur: nam finis cuius gratia, distinctus est a fine sui; cum ille sit res ipsa que appetitur, ille vero subiectum cui appetitur: Ergo si ipse peccans sit finis cui respectu actus peccati mortalis, non potest esse finis cuius gratia.

Confirmatur: Finis qui, seu cuius gratia, est id quod consequi volumus per operationem: Atqui peccator dum peccat non vult consequi seipsum, sed aliquid extra se: Ergo non est finis sui, seu cuius gratia, actus peccaminosus.

Verum hoc argumentum non eas habet vires, quas 137 ejus Auctores exilliant: responderi enim potest, finem sui, & finem cuius gratia, formaliter distingui; non autem esse opus ut semper realiter distinguantur: nam in hoc actu dilectionis: volo Deo Divinitatem, aternitatem, omnipotentiam, & omnes ejus perfectiones: Deus est finis sui, Divinitas vero & attributa finis sui, seu cuius gratia, & tamen Deus non distinguatur realiter a natura divina, & ejus attributis. Cum ergo peccator dupliciter considerari possit, materialiter scilicet & secundum se, & formaliter in ratione termini actus peccaminosus, seu ut fruens & affectus divitiis, honore, delectatione, & aliis bonis temporalibus que inordinate appetit; primo modo potest habere rationem finis cui respectu actus peccaminosus, & sub alia consideratione induere rationem finis sui, seu cuius gratia, vel propter quem, in ordine ad eundem actum: appetit enim tamquam ultimum finem se ut divitem, honoratum, &c. sequi non refert ad honores, divitias, &c. sed has potius ad seipsum percipiendum, tamquam medium ad finem ordinat. Ex quo patet responsio ad confirmationem: Minor enim distinguenda est. Peccator non vult consequi seipsum, absolute & secundum rationem que inordinate appetit, nego.

Dices: Ex hac solutione sequitur finem ultimum spei esse ipsum sperantem: nam eodem modo possumus dicere, quod sperans potest consequi semetipsum ad affectum visionis beatificae.

Sed negatur sequela: licet enim homo sit finis sui spei 138 Theologica, tamen nullo modo potest esse finis sui, seu cuius gratia, ob duplicem rationem. Prima est, quia spes